

ŽARKO MULJAČIĆ

OSOBNNA IMENA U DUBROVNIKU
(ŽUPA GRAD) OD 1800. DO 1900. GOD.

(Prilog statističko-strukturalnoj analizi naših antroponima)

Historijske studije iz onomastike mogu se danas uspješno vršiti samo ako se konfrontiraju dvije sinhronne razine (ili više njih), drugim riječima ako se i na tom sektoru primijene osnovni principi suvremene lingvistike. Uspoređivati sisteme imena u vremenskom slijedu moguće je ako postoje sinhronične analize. Radovi iz obiju perspektiva u svjetskoj nauci se već lijepo razvile; kod nas se na ovom sektoru tek počinje raditi i treba željeti da se što više monografija objavi, jer bez njih nema dokumentiranih sinteza. Isto tako nužna je što dosljednija primjena strukturalno-statističkih metoda, jer svaki drugi način vodi neminovno u stagnaciju ili čak degradira lingvističko proučavanje na puku anegdoticu.¹ Samo ako ne raspoložemo dovoljnim podacima za rekonstrukciju neke davne sinhronne razine, možemo odstupiti djelomice od principa suvremene lingvističke metodologije.

Obnova u svim granama lingvistike osniva se, kako je poznato, na učenu F. de Saussura, koji je u studiju lingvističkih jedinica na svim nivoima stavljao težište na distinktivne diferencije, a ne na sličnosti. Samo kad oponiraju, fonemi, morfemi, »riječi« i sintagme međusobno funkcioniraju. »Ce qu'il y a d'idée ou de matière phonique dans un signe importe moins que ce qu'il y a autour de lui dans les autres signes.«²

Sistem vlastitih imena svojevrstan je.³ Dok po S. Ullmannu ona *ne znače* nego *identificiraju*, po R. Mikušu ona su lingvistički znakovi s najodređenijim značenjem. Iako ima velik broj *Ivana, Marija* itd., u govoru se zna u nekoj zajednici na koga se od njih misli kad se spomene do-

¹ Usp. G. Folena, »Fra i Lapi e i Bindi del Duecento«, *LN XV*, 1954, 1-6.

² F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris 1955³, str. 166. V. i P. Fiorelli, »Storia giuridica e storia linguistica«, *Anali di storia del diritto I*, 1957, 269.

³ Ch. F. Hockett, *A Course in Modern Linguistics*, New York 1960³, 311 i d.

tično ime.⁴ Bez obzira na ovo neslaganje i ovdje je potrebno znati s koliko se »onomastičkih jedinica« (skraćeno OJ) raspolaže.⁵ U nekim jezičnim zajednicama mogu se ovdje, slično kao u fonologiji, komutacijom i proučavanjem distribucije pronaći varijante u komplementarnoj distribuciji (na osnovu socioloških ili stilističkih kriterija), dakle koje po obliku nisu isto, ali domorocu znače isto. Druge varijante koje se opiraju i prema tome služe u distinktivne svrhe (za razlikovanje dvaju imena, odnosno ljudi koji ih nose) pripadaju drugoj OJ. Analogno prema pojmovima fonem–varijanta (alofona) imamo ovdje, na nivou jezika, pojmove onomastička jedinica–alnim. Imamo tzv. overlapping ako isti hipokoristik pripada sferama dviju OJ.

Na žalost, u Dubrovniku je naš posao bio otežan zbog poznata običaja po kome su braća i sestre dobivala isto ime te su se razlikovala atributom, npr. *Niko Veliki* – *Niko Mali*, *Mare Velika* – *Mare Mala*. Ovo ponašanje onemogućeno je samo u slučaju blizanaca. Npr., dvije blizankinje Marija i *Marijeta* (1830) smatramo dvjema OJ, iako su po svoj prilici svetkovale isti imendan.

Za područje dubrovačkog govora ovo je prvi pokušaj primjene metoda koje su se pokazale vrlo uspješnim na građi iz romanskih jezika u radovima švedske škole: Karla Michaëlssona (1890–1961),⁶ Olafa Brattöa⁷ i dr. te njihovih sljedbenika u drugim zemljama.⁸ Zbog poteškoća koje su specifične za naš slučaj (spomenuti dubrovački običaj da dva brata ili dvije sestre razne dobi mogu nositi isto ime, pomanjka-

⁴ S. Ullmann, *Précis de sémantique française*, Berne 1952, 24–26, gdje čitamo: »Les noms propres étant dépourvus de signification, ils se trouvent en marge de la sémantique proprement dite«. Rad R. Mikuša je u štampi.

⁵ P. Fiorelli, o. c., 269: »Se, per esempio, documenti dei primi secoli di nostra lingua ci presentano le stesse persone coi nomi ora di *Gerardo* ora di *Gherardo*, ora di *Lapo* ora di *Iacopo*, ora di *Piero* ora di *Pietro*, la chiave per capire lo sdoppiamento apparente non ci sarà data dallo studio dei nomi in sé, che salvo eccezioni sono oggi tanti nomi distinti, ma dal sistema onomastico dell'epoca, che in ciascuna delle tre coppie vedeva due forme diverse d'un unico nome, rimettendo la scelta al gusto del parlante, o del momento.« P. Fiorelli se poziva na meni nepristupačan rad O. Brattö, *Studi di antroponimia fiorentina: il Libro di Montaperti* (an. MCCLX), Göteborg 1953, str. 131, 145, 173.

⁶ K. Michaëlsson, »Études sur les noms de personne français d'après les rôles de taille parisiens (rôles de 1292, 1296–1300, 1313). I.« *Uppsala universitets årsskrift* 1927. Ostale radove istog autora o pariškim popisima poreskih obveznika v. u bibliografiji objavljenoj u *Mélanges de philologie romane offerts à M. K. Michaëlsson*, Göteborg 1952, i u nekrologu koji je napisao P. Gardette, *RLiR* XXVI, 101–102, 1962, 259.

⁷ Prvi rad, spomenut u bilj. 5, recenzirao je G. Folena, v. bilj. 1. Drugi rad O. Brattö, *Nuovi studi di antroponimia fiorentina. I nomi meno frequenti del »Libro di Montaperti«*, Stockholm 1955, recenzirao je također G. Folena u članku »Antroponimia fiorentina rara«, *LN* XVII, 1956, 28–39. Dopunja ga A. Castellani, »Note critiche d'antroponimia fiorentina«, *ZrPh* 76, 446–498.

⁸ Usp. brojne radove u citiranom *Mélanges ... K. Michaëlsson*, a osobito rad F. Lechanteur, »Les prénoms à Agon (Manche) pendant trois siècles.« Usp. i predavanje G. Folene na VII kongresu onomastičkih nauka u Firenzi 1961 »Antroponimia veneziana e padovana nel sec. XIII« (u tisku).

nje prethodnih radova,⁹ pomanjkanje komparativnog materijala iz drugih gradova za obrađeno razdoblje, jezik dokumenata u kojima su imena prevedena na latinski odnosno talijanski jezik sve do potkraj stoljeća) nismo mogli uvijek odrediti OJ te se u nekim slučajevima nismo mogli odlučiti da li da neke varijante svrstamo pod jednu ili više OJ. Ipak smatramo da rezultati koje smo postigli i metodološki problemi koje smo pokrenuli, i ponekad riješili, opravdavaju objavljivanje ovog rada. Nadamo se da će znanstvena diskusija pomoći da se za studije ove vrsti stvori i za naše specifične prilike adekvatna metodologija kako bi se s još većim uspjehom mogle obavljati strukturalno-statističke analize toliko značajne i za lingvistiku i za sociologiju i povijest kulture.

Gradu smo crpili iz matice krštenih koje su se do oslobođenja čuvale u župnom uredu Dubrovnik-Grad (»Gospa«), a sada se nalaze, starije, u Državnom arhivu u Dubrovniku, a novije u Matičnom uredu NO Općine Dubrovnik. Prve tri knjige sv. 11 (1799–1812), sv. 12 (1812–1815) i sv. 13 (1816–1821) vođene su po uobičajenim šablonama, latinski, dok se iduće knjige, sv. I (1825–1831), II (1831–1841), III (1841–1857), IV (1851–1859) (u Državnom arhivu) i V (1859–1866), VI (1866–1874), VII (1874–1880), VIII (1880–1886), IX (1886–1893), X (1893–1899) i XI (1899–1905) vođe uglavnom talijanski na štampanim formularima. Vrlo kasno, tek 14. ožujka 1898, od str. 80, knjige X, br. 18, podaci se unose na hrvatskosrpskom jeziku. Prije toga datuma tek poneko neprevedivo ime donosilo se u hrv. originalu s izvjesnim adaptacijama prema talijanskom pravopisu i fonologiji i s talijanskim odnosno latinskim prijevodom, npr. »Zvonimiro Rocco Niccolò«, knj. IX, br. 61, god. 1889; *Nada (Spes)* (X, 1894), *Lilia (Lierka)* (ib., 1895). Prijelaz na nov način bilježenja nije odmah bio radikaln. Nalazimo, naime, imena djece talijanske manjine napisana talijanski, npr. *Biagio Carlo Umberto* (knj. XI, 1899). Svi ostali podaci, zanimanje roditelja, porijeklo, imena kumova i njihovo zanimanje itd. donose se od 1898. stalno na našem jeziku. Nismo mogli utvrditi gdje se nalaze matice od kraja 1821. do početka

⁹ Za Dubrovnik usp. I. Sindik, »Dubrovnik i okolina«, *SEZB* 38, I odelj. *Nave'ja i poreklo stanovništva knj. 23*, Beograd 1926, str. 1–249; v. i S. Obad, »Stanovništvo Dubrovnika u doba pada Republike«, *Beritićev zbornik*, Dubrovnik 1960, str. 241–256, čemu dodaj članke »Stranci u Dubrovniku 1815. god.», »*Dubrava* I, Dubrovnik 1936, br. 45, i Z. Šundrica, »Popis stanovništva Dubrovačke republike iz 1673–74 god.», *Arhivski vjesnik* II, Zagreb 1959, 419–456 (s 1 kartom), gdje se na str. 439 donose imena, prezimena i zanimanja 45 kućedomaćina u to doba nastanjenih na Pilama koje broje 141 stanovnika i 45 kuća.

Inače je antroponimija dosada kod nas malo obrađivana. Usp. M. Hraste, »Antroponimija i toponimija općine hvarske«, *HDZ* I, Zagreb 1956, gdje se na str. 331–332 daje pregled važnijih radova, i Id., »Bibliografija radova iz dijalektologije, antroponimije, toponimije i hidronimije na području hrvatskoga ili srpskoga jezika«, *ib.*, od str. 454 d. Citirani rad M. Hraste ima težište na prezimenima, a manje se bavi osobnim imenima. Usp. još M. Hraste, »Il nome proprio presso i Croati« (sguardo storico), *VII Congresso Internaz. di Scienze Onomastiche Firenze-Pisa 4–8 Aprile 1961*, p. o.; Id., »Vlastito ime u Jugoslavena (Historijski osvrt)«, *Jezik* IX, 1961, 33–40; Id., »Uebernamen an der Ostküste der Adria«, *Die Welt der Slawen* III, br. 4, 394–408. N jedan od spomenutih radova naših lingvista ne upotrebljava statističke metode ni metode dijahrone fono' gije.

1825. godine.¹⁰ Gruž (s Lapadom) bio je dugo zasebno trgovište pa se na matice župe Mihajlo nismo obazirali.¹¹ Jednako se tako nismo obazirali na matice župe sv. Andrije na Pilama. S razloga što ona obuhvaća zaselak Bosanku, svjesno smo se ograničili na župu Grad jer bi riziko da se ne provuče neka seoska onomastička tradicija bio veći od problematične koristi koju bi nam dao studij imena djece župe sv. Andrije, koja je po svom sastavu gotovo identična obrađenoj.

Matice krštenih pravoslavne vjere nismo obradili, iako ne isključujemo mogućnost da su rijetki mješoviti brakovi doveli i do ukrštavanja dviju onomastičkih tradicija, ako ne na nivou prvoga, a ono barem na nivou drugoga imena.¹² Značajan je za to primjer djeteta oca katolika i majke pravoslavke koje je dobilo ime *Stjepan Uroš Marko* (VII, 1879, s. v. *Kovačević*).¹³ Onomastički sistem dubrovačkih Židova nije djelovao izravno na onaj dubrovačkih katolika. Ukoliko je neko starozavjetno ime dotad neuobičajeno kod katolika¹⁴ prodrlo efemerno u njihov sistem, to će biti prije plod pomodne imitacije talijanskih ili austrijskih uzora koji su u Dubrovnik stizali često preko Trsta, grada koji je u to doba predstavljao i etnički i vjerski konglomerat. Onomastički sistem u 19. st. vrlo malobrojnih dubrovačkih i gruških muslimana, toliko različit od ostalih, nije nimalo utjecao na sistem koji istražujemo.

Sve promjene koje su se desile u 19. st. ostavile su traga u onomastičkom sistemu Dubrovnika-Grad, tačnije u njegovoj katoličkoj većini. Nišu to bile samo promjene triju vlasti (Dubrovačka Republika do 1806, francuska koja formalno ukida Republiku tek u siječnju 1808, a traje do siječnja 1814, i austrijska vlast od 1814. dalje) nego i brojni drugi faktori, od kojih su najvažniji: skoro temeljita izmjena stanovništva¹⁵ do koje je došlo izumiranjem brojnih starih obitelji i doseljavanjem novih ne samo iz okolice već iz svih strana habzburške monarhije, Balkana¹⁶ i Italije, narodni preporod u Dalmaciji i političke borbe u zadnjoj četvrti stoljeća koje su podijelile Dubrovčane u tri nacionalna tabora prema građanskom nacionalizmu.

¹⁰ Ovaj bi se manjak dao djelomice rekonstruirati studiranjem dubrovačkih knjiga umrlih gdje bi se našli podaci o krštenima tih godina samo se ne bi moglo znati u kojoj su župi kršteni jer su mogli promijeniti boravište.

¹¹ Usp. I. Sindik, o. c., koji zasebno studira prezimena u Gradu od onih u Gružu (str. 229-244 i 244-249).

¹² Što se tiče malobrojnih dubrovačkih evangelika, posebne matice za njih ne postoje, a rijetki mješoviti brakovi s katolicima poslužili su za afirmaciju već poznatih imena, obično njemačkih.

¹³ Još je ljepši primjer djeteta nazvanog na krštenju *Milan Uroš Danilo* kome je otac bio Agazzi, a majka Tomanović iz Boke.

¹⁴ Npr. *Noemi, Benjamin, Jozafat, Kleofa* i sl.

¹⁵ I. Sindik, o. c., piše: »Osim par vlastelskih porodica samo nekoliko današnjih nevlastelskih doživjelo je pad Republike ... U Dubrovniku i Gružu nema nego nešto malo više od 1/3 starog gradskog stanovništva i iz okoline Dubrovnika« (str. 80 i 89).

¹⁶ Posebnu etničku skupinu čine Albanci katoličke vjere, a ima i pokoji Jermen iz Carigrada.

U dubrovačkim matičnim knjigama nalaze se zapisana i djeca koje su roditelji samo privremeno boravili u Dubrovniku kao austrijski civilni i vojni¹⁷ funkcioneri, po narodnosti austrijski Nijemci, Mađari, Česi, Poljaci, Rusini, Slovenci, Talijani, a ne samo Hrvati); ima i dosta »vojne« nezakonite djece kojima su kumovali oficiri i stavljali im obično imena strana dubrovačkoj tradiciji, najčešće dinastička. Jedan dio djece rodile su putujuće talijanske glumice i druge putnice, što sve treba imati u vidu. Studij građe popisa stanovništva provedenih u Dubrovniku u toku stoljeća mogao bi više koristiti etnolozima; za lingviste matice i pored navedenih elemenata koji smanjuju njihovu vrijednost bile su i ostaju najvažnija građa.¹⁸

Bilo bi dobro znati, kad bi se moglo, kako se u praksi zvao netko koji je zapisan kao *Aloysius* ili *Luigi* (da li *Alojz*, *Lujo*, *Vjekoslav*, *Luigi*, *Gigi*, *Vjeko* ili *Alojzije*), ali nam matice to ne kažu, a drugih dokumenata nemamo, dok su ljudi rođeni sredinom 19. st. najvećim dijelom mrtvi.¹⁹

Naš rad ne kani analizirati nacionalnu pripadnost Dubrovčana 19. stoljeća. Za nas su *Johannes*, *Giovanni*, *Ivan*, *Ivo*, *Dživo* jedna OJ komplementarno podijeljena na osnovu nacionalnih, socijalnih ili afektivnih kriterija. Iako se radi o raznim svecima, i *Ivan Krstitelj* i *Ivan Nepomuk* spodaju, lingvistički govoreći,²⁰ u hrvatskosrpskom jezičnom uzusu, u istu OJ (dok je u talijanskom i francuskom jeziku npr. drugačije).

Kad su u našem jeziku potvrđena dva oblika koja etimološki isto znače (npr. *Amalija* i *Ljubica*), računamo dvije OJ, ali kad su komplementarno podijeljena: *Blaženka* među Hrvatima, a *Beatrice* među Talijanima, onda računamo samo jednu OJ. Kad u talijanskom tekstu matica župnici nazivlju dijete hrvatskih roditelja *Amalia* ili *Violetta*, bili smo u neprilici što da uradimo, jer je moguće da se poneka dotična osoba i hrvatski zvala *Amalija* ili *Violeta*, a ne samo *Ljubica*. Stoga smo u takvim slučajevima bilježili *Ljubica* samo kad je to iz napomene voditelja matica bilo neosporno.

Kompleksan slučaj da jednom našem antroponimu odgovaraju dva talijanska od kojih se jedan može prevesti na još jedan način imamo kod ženskih imena *Stane* i *Slave*. Najčešće je *Stane* od *Stanislava* (duža forma se u hrvatskom rijetko rabi), ali smo našli jednom (1810) *Stanislava seu Victoria*, iako je Viktorija u Dubrovniku najčešće *Slava* ili *Slave*.

¹⁷ Dubrovnik je tvrdava sve do god. 1886, kad je proglašen otvorenim gradom. Usp. L. Beritić, *Utvrdjenja grada Dubrovnika*, JAZU, Zagreb 1955, 209–210.

¹⁸ Na njima se osniva cit. rad F. Lechanteura. Popisi bi nam dali podataka o osobama koje su živjele u Dubrovniku, a nisu u njemu rođene, ali kako se oni ne vrše svake godine, moguće je da od jednog popisa do drugoga umre dio djece rođene u Dubrovniku. Tko bi htio da se dublje bavi imenima studirao bi i matice vjenčanih i umrlih, sudske zapisnike, popise školske djece, poreskih i vojnih obveznika, novine i drugu građu.

¹⁹ Ipak smo našli nekoliko ljudi rođenih u 19. st. koji su nam dali podatke o oblicima dubrovačkih imena kojih danas više nema.

²⁰ Sa kulturnohistorijskog stanovišta ovakav *merger* se ne smije raditi, jer se mora paziti na kult svakog pojedinog sveca.

Imamo, dakle:

Victoria	—————	Slave (hrv.)	—————	Gloria (lat., tal.)
Vittoria	—————	(Stanislava)	—————	Stanislava
(lat., tal.)	—————	Stane (hrv.)	—————	Stanislaua (tal., lat.)

Iz prijevoda stranog oblika vidi se kamo spada naš alonim.¹¹⁾

Župnicima koji su djecu krštavali i o tome unosili podatke u knjige pomagali su u jednom i drugom poslu kapelani. Ponekad su i svećenici iz drugih župa iste nadbiskupije redovnici kao i svećenici iz župe Grad, kojima to nije bila dužnost, krštavali djecu što je registrirano s »ex licentia« ili s »facultate tradita ab Ill/mo DD. Archiepiscopo Ragusino«. Prema tome je te knjige pisalo mnogo više ruku nego što je bilo župnika. Ponekad su potpisi onih koji su obavili i registrirali obred nečitljivi. Smatrali smo da nije važno znati imena i generalije svih župnika i svećenika koji su unosili podatke jer je najveći dio njih, po prezimenima sudeći, ili iz Dubrovnika ili iz drugih hrvatskih krajeva. Samo je malen broj Talijana. Naravno da se radi o građi iz srednjeg vijeka bilo bi potrebno istražiti generalije svih zapisničara. Dum Matu Vlahušiću pripada zasluga da je prvi registrirao akt krštenja na našem jeziku 14. III 1898.

Po običaju koji vlada već stoljećima u katoličkoj crkvi svako dijete može dobiti na krštenju uz prvo još jedno, dva ili više sporednih imena. Ima primjera da djeca vlastele dobivaju i do šest imena.²¹ Većina djece ima međutim dva ili tri imena, a ima i djece sa samo jednim imenom.

Ponekad je kasnije u životu kod nekih bilo u upotrebi drugo ime po redu, osobito ako je prvo ime suviše često.²²

Poznato je da u Francuskoj, Austriji i Italiji uz najčešća ženska imena (kao *Marija*, *Ana* i sl.) te uz neka muška imena (kao *Ivan*) dolazi još neko drugo ime. Ono se u Francuskoj najčešće tretira kao integralan dio prvoga i od njega odvaja crticom (*Marie-Louise*). Francuski autori u svojim statistikama posebno računaju *Marie*, a posebno *Marie et ses composés*, a od ovih opet posebno najčešća kao *Marie-Madeleine*, *Marie-Anne*, *Marie-Louise*.²³

U talijanskom i u latinskom pravopisu ne bilježi se crtica u takvim slučajevima. Naši zapisničari bilježe ponekad između takvih imena zarez, a ponekad ga ne bilježe tako da nije moguće utvrditi kad je drugo ime stvarno drugo, a kad je dio prvoga. Računali smo stoga redovno samo prvo ime, a samo kad je došlo do potpunog stapanja između dvaju imena, do tzv. univervacije kojom se od dviju blokiranih sintagmi dobila jedna

²¹ Npr. *Marra Suncianiza Maria Iuliana Aloysia Ignatia* (1820), kći Nika Pucića -Sorkočevića.

²² Npr. Tomo Basiljević, predstavnik prosvjećenja u Dubrovniku, o kome v. moj rad izašao pod tim naslovom u *Pos. izd. SAN 299*, Beograd 1958, kršten je kao *Johannes Thomas* 1756, a svi su ga zvali *Tomo*, *Tommaso*, *Thomas* i on se samo tako i potpisivao.

²³ Usp. F. Lechanteur, o. c., 296-297.

»riječ« (npr. *Maria + Anna = Marianna* »Marijana«) računali smo novo ime kao zasebnu OJ. Evo nekoliko slučajeva nestopljenih binoma i trinoma (u latinskoj grafiji):

Anna + Maria, Benedicta, Francisca, Nicolaa, Magdalena, Rosa, Victoria, Annuntiata, Iosepha, Caietana, Clara, Paula, Maria Agatha; Maria + Theresia, Antonia, Anna, Francisca, Dominica, Catharina, Iohanna, Martha, Aloysia, Iosepha, Ignatia, Rosa, Petronilla, Vincentia, Laurentia, Magdalena, Hellena, Ludovica, Placida, Palma Victoria, Margarita, Augusta, Carolina, Elisabeth, Lucia, Natalia, Ignatia, Assumpta, Lucretia, Agnes.

Rjeđi su oblici: *Iulia Anna* (od čega je došlo kasnije do *Julijana*), *Iohannes + Thomas, Franciscus, Maria* (žensko ime *Maria* dolazi često kao drugo ime za muškarce), *Antonius, Bernardus, Lucas, Eusebius* itd.; *Antonius Maria; Sofia Maria; Rosa Maria; Sancta Maria; Victoria Maria; Vincentia Maria; Angelus Maria; Iacobus Maria, Ignatia Maria; Iosepha Maria* itd.

U našem radu imena donosimo u hrvatskosrpskom obliku koji je uobičajen u Dubrovniku bez obzira na narodnost djece. Neki dubrovački oblici postoje u književnom jeziku s jednakom afektivnom vrijednosti, neki su tamo hipokoristici, a nekih književni jezik nema. Moglo bi se prigovoriti da djeca nedubrovačkih roditelja rođena u Dubrovniku nisu nikad nosila ime u dubrovačkom obliku. Međutim, sredina u kojoj su živjeli (dok su živjeli) zvala ih je tako. Priliv novih stanovnika bio je postepen i ravnomjeran, pa je sredina u koju su dolazili uvijek imala snage da više utječe na njih negoli oni na nju, čime se ne niječe dijalektičnost procesa koji je najčešće dovodio do asimilacije došljaka, ali i do obogaćivanja (u izvjesnoj mjeri) zatečenog onomastičkog fonda. Slovim *đ, č* bilježimo dubr. »troroge« palatale.

Iz literature je poznato da se ponašanje dviju sukcesivnih generacija može, što se tiče onomastičkog fonda, totalno razlikovati nasuprot onome što se dešava u ostalim podsistemima jezika gdje staro odumire kroz veći vremenski razmak nego što je jedna generacija.²⁴ U Dubrovniku međutim nemamo tako radikalnih skokova u 19. st., jer je snaga tradicije u stanju da pored priliva stanovništva koje dolazi iz mjesta s raznim tradicijama (drugi patroni, kultovi, moda u davanju imena) očuva kontinuitet. Tome doprinosi i običaj, i danas još djelomično živ, da prvo dijete nosi ime djeda (bake) po ocu, a drugo dijete ime djeda (bake) po majci.²⁵ Naravno da prodiru i drugi običaji, kako onaj »pa-

²⁴ G. Folena, o. c., LN XV, 1: »Il comportamento di due generazioni successive può, al contrario di quello che avviene di solito in tutti gli altri domini della lingua, essere anche radicalmente diverso.«

²⁵ To je inače još skoro opća pojava u to doba kod Hrvata i Slovenaca. Za starije doba proučila je ovu i druge pojave u onomastici Dubrovnika I. Mahnkén, »Dubrovački patricijat u XIV veku«, Pos. izdanja SAN 340, Odelj. društvenih nauka knj. 36, Beograd 1960, v. osobito genealoške table.

nonski«, da dijete nosi ime oca (majke),²⁶ kako i moderniji da dijete nosi ime koje nitko u obitelji ili čak nitko u gradu ne nosi čime se izivljava roditeljska taština da im se dijete zove kako se još nitko u nekoj sredini ne zove (iako nema garancije da neki drugi roditelj neće kasnije to ime staviti svom djetetu). Ukratko, imamo i u našem gradu kao i drugdje u borbi konzervaciju i inovaciju, pri čemu se invencioznost roditelja služi svim mogućim narodnim²⁷ i stranim (latinskim, grčkim, talijanskim, njemačkim itd.) imenima u želji da deproperizaciji u toku suprotstavi »properizaciju«.²⁸

Na tom sektoru entropija je minimalna i redundancija cvate više nego igdje poticana individualnim ambicijama.²⁹

Ipak se ne može reći da postoji apsolutna sloboda u odabiranju novih imena. Ljudi su u svojim »slobodnim« izborima vezani za svoje vrijeme, za kulturni ambijent u kome žive; neka imena mogu presađena iz neke sredine gdje su normalna u drugu izgledati smiješna, afektirana, nepristojna itd. I nekad brojno zastupana imena mogu, u promijenjenim životnim uvjetima, izgledati smiješna ili barem neobična.³⁰ Roditelji će se stoga čuvati, ako žele dobra svom djetetu, da mu stave ime s kojeg bi ono kasnije u životu imalo neprilike. Već smo vidjeli da značajnu ulogu u izboru imena igra u Dubrovniku u čitavom 19. st. jak običaj po kome se u unuku (unuci) čuva uspomena na ime djeda (bake). I imena drugih članova obitelji, bez obzira na to da li su oni kumovali djetetu ili ne, rado se obnavljaju u djeci. Imena kumova mogu biti data djeci ako se radi o ličnosti koja ima visok položaj u društvu, pa i ako je taj položaj

²⁶ Npr. *Veronica*, kći nekog Tombolanija i Veronike Memeček iz Moravske, knj. II, 1841. I Agon, sudeći po građi koju daje *Lechanteur*, izbjegava davanje očeva imena sinu, a favorizira davanje djedova imena. Usp. *F. Lechanteur*, o. c., 296: »On évite de donner à ce fils le nom de son père à moins qu'il ne soit mort ... parce que se serait ... envisager un peu tôt le remplacement du père et par conséquent lui porter malheur«.

²⁷ Sa stanovišta moderne lingvistike tzv. crkvena imena strana su samo dotle dok nisu asimilirana, dakle u doba pokršćavanja, ili, dok neko novo crkveno ime ne uđe sasvim u okviru fonološkog sistema jezika primaoca, dobije eventualno slav. sufikse i sl. *Katica*, *Ivo*, *Matko* su ne manje hrvatska imena, u naše doba, nego *Vedran*, *Nenad*, *Drago* i sl. Ova posljednja su u prvi mah motivirana, ali se s vremenom ta motiviranost gubi i na nju nitko više ne misli.

²⁸ Ch. F. Hockett, o. c., 312. »To logicians, a «proper name» ... is a symbol which designates an entity of which there is only one. It should be clear ... that in actual languages there are no forms which can be so described, save possibly through pure accident. By this exception, we mean, for example, that a family might invent a completely new name for a newborn child, so that at least temporarily the word would designate that child and nothing else. In principle, however, other parents might at any time decide to use the same name, whereupon the uniqueness would vanish. There are many Mary's; there are many Jones's; there are even many Mary Jones's.«

²⁹ Sa 100 imena i 100 prezimena dalo bi se imenovati 10.000 ljudi bez straha da će doći do kolizije. Uz upotrebu još jednog dodatka (npr. imena oca u genitivu) taj broj bi se povećao na milijun. Nije potrebno dokazivati da je stvarnost daleko od takve ekonomičnosti.

³⁰ Danas se više nitko u Dubrovniku ne usuđuje da djetetu dade ime *Kunigunda*, *Skolastika*, *Reparata*, a možda bi se našao netko tko bi dao ime *Melanija*, *Celestin*, *Flora*. Ipak se radi o imenima koja su nekada imala »uspjeha« u našim krajevima, a neka od njih i u Dubrovniku.

relativno visok u odnosu na roditelja čijemu se djetetu kumuje. Društveni prestiž nije ni potreban kad se radi o nezakonitom djetetu čija je majka zadovoljna da se našao bilo kakav kum.

Uz ove sociološke faktore koji ponekad utječu na inovacije ili konzervacije u onomastičnom fondu ima i lingvističkih faktora. Idealno bi bilo kad bi svako ime imalo oblike za oba spola, npr. *Antun, Antica* (u Dubrovniku *Antun, Antonijeta*). Ukoliko neko ime decenijama (ili uvijek) ostaje ograničeno na jedan spol, imamo nepotrebnu redundanciju. Ova se pojava može izdaleka uporediti s »case vide« (»hole in the pattern«), toliko važnim pojmom u fonologiji koji uvelike djeluje na promjene u sistemu, samo što ime bez parnjaka može i stoljećima ustrajati u svojoj usamljenosti, a da to samome njemu nimalo ne škodi.³¹ Ponekad u zemlji odakle neko ime potječe postoji par, a u zemljama koje su ga posudile parnjaka nema ili je vrlo rijedak (usp. rusko ime *Olga* u nas, dok je parnjak *Oleg* vrlo rijedak. U Dubrovniku ga u 19. st. nema).

Iz literature je poznato da je drugo, treće itd. ime kanal kojim ulaze u onomastički sistem nova imena koja se roditelji još ne usuđuju upotrijebiti kao prva.³² Dodali bismo da je ista pozicija i prihvatilište za odumiruća imena prije njihova konačnog nestanka. Izradili smo popis prve pojave sporednih imena. Ako se usporede datumi iz tog popisa s datumima kad su se odgovarajuća imena pojavila kao prva (razlika je često i nekoliko decenija), mogu se stvarati izvjesni kulturnohistorijski zaključci. Naravno da svako ime koje se pojavilo kao drugo ne mora da se pojavi kao prvo, ili barem ne u toku 19. st.

Posebno je interesantno pitanje frekvencija imena, tj. apsolutan broj njihova javljanja i njihovo percentualno učešće u sistemu imena koja se upotrebljavaju u istom vremenskom razdoblju (godini, dekadi, stoljeću itd.). Jednak apsolutan broj javljanja ne znači redovito jednaku važnost imena u dvama razdobljima; neko ime koje je 200 puta upotrijebljeno između 1.000 imena istoga spola predstavlja 20% te cjeline, dok je isto ime s istim brojem u cjelini od 10.000 jedinica samo 2%. U normandijskom gradiću Agonu zabilježeno je da dispersija imena (tj. sve manji broj imena po onomastičkoj jedinici) postaje naročito akutna u doba buržoaskog individualizma koji grosso modo teče od velike francuske revolucije, buja naročito u »doba romantizma« (1813–1872), smanjuje se nešto u doba 1872–1914 i vidno opada iza I svjetskog rata. Što je dispersija manja, akumulacija raste. Taj proces je u vezi i s brojem prezimena. Što je prezimena više, to je nužnost velikog broja imena manja i obratno.³³ Ali, ono što je teoretski nužno, ne mora se u praksi realizirati, ako vanjski uvjeti favoriziraju originalnost pod svaku cijenu. Zapaženo je da roditelji češće daju ženskoj djeci nova imena nego mu-

³¹ U Italiji su vrlo rijetka imena *Caterino* (prema *Caterina*) i *Annino* prema *Anna*. Usp. S. Battaglia-V. Pernicone, *La Grammatica Italiana*, Torino 1957², str. 113.

³² F. Lechanteur, o. c., 304.

³³ Id., o. c., 300. G. Folena, o. c., LN XV, 3, smatra imena koja nose manje od 5 ljudi u Firenzi god. 1260, osobito zanimljivima za lingvistu dijakroničara jer su ona ili trag prošlosti ili početak nove tradicije.

škroj. Kako će se vidjeti iz naše statistike po detaljno obrađenim dekadnim godinama u Dubrovniku je gotovo uvijek obratno. Može tome biti razlog veća konzervativnost našega društva i zaostajanje za Evropom naročito što se tiče emancipacije žena, ali su mogući i drugi faktori: u malom mjestu u kome se glože tri nacionalizma, od kojih svaki ima svoja muška »politička« imena kraljeva, velikana, heroja,³⁴ a tek pokoje ili nijedno žensko, prirodno je da ženski dio onomastičkog fonda, baš u doba kad su prilike za originalnost bolje, ne raste tako brzo kao u Evropi.

Zanimljivo je i pitanje u kojoj su mjeri imena raznih junaka i junakinja iz romana i drugih književnih djela (npr. libretta opera) utjecala na roditelje. F. Lechanteur je za svoj gradić Agon došao do zaključka da pisci nisu imali tako snažan utjecaj kakav im vladajuće mišljenje pripisuje. Iako je *Graziella* očit refleks prema Lamartinovu djelu iz 1849. (pojavi se tamo tek 1863), a *Virginie* vjerojatno pod utjecajem romana B. de S. Pierre iz 1787. (pojavi se 1793), mnoga druga imena proslavljena u književnosti starija su u gradiću nego u romanima pa se može uzeti kao češća pojava da su pisci uzimali imena za svoje junake iz svog vremena nego obratno. Kod nas su imena iz raznih djela svjetske književnosti došla indirektno, posredstvom talijanske njanjine; zanimljiva su imena iz domaćeg romana *Miljenko* i *Dobrila* Marka Kažotića³⁵ (iz 1833) koja se javljaju prvi put 1887. odnosno 1875. Možda se i pod nekim ranijim *Emilio* krije *Miljenko*. Zanimljiva su imena Gundulićevih junakinja *Sokolica* i *Sunčanica*, oba kao druga imena dviju kćeri patriotskog vlastelina Nika Luca Pucića-Sorkočevića 1816, odnosno 1820, ali više kao kapris, jer ga nitko nije slijedio a »jedna lasta ne čini proljeća.« Ima i jedna *Krunoslava* (tek 1897). Palmotićeve *Pavlimir* oživio je efemerno u sinu istoga N. Pucića (1815).

S obzirom na golemu građu (oko 10.000 imena) i na sondažni karakter ovog rada obradili smo detaljno statistički samo prvih 20 godina stoljeća. Time smo dobili podatke o autohtonom dubrovačkom fondu prije velikih promjena koje su otpočele uklapanjem Dubrovnika u evropske državne formacije, unutar kojih se nalazio najveći dio našega naroda. Uzeli smo razdoblje od 1800. do 1819. jer smo pretpostavili da se u prvih 5 godina 19. st. neće javiti sva imena uobičajena dotada u Dubrovniku i živa na razmeđu dvaju stoljeća. Osim toga obradili smo detaljno sve dekadne godine, dakle 1820, 1830. . . do zaključno 1900. koja je ujedno i prva godina 20. st.

U Dokumentaciji donosimo dvije tablice i tri popisa.

Iz prve tablice vidi se različit sastav onomastičkog fonda nakon 100 godina. Kvantitativne i kvalitativne promjene koje se vide u 1900. godini nisu se desile odjednom. Tablica II dekomponira taj skok na manje

³⁴ Npr. *Zvonimir, Hrvoje, Krešimir, Tomislav, Ćiril, Metod, Mirko, Srđ, Milan i sl.; Italo, Itala, Italia* (sva tri kao sporedna), *Dante, Umberto, Emmanuele, Regina Margherita, Vittorio Emmanuele* i sl. Zabilježen je čak i jedan antitalijanski *Menelik* (kao II ime), poslije Adué (1900)!

³⁵ O M. Kažotiću usp. M. Zorić, »Stile narrativo di M. Casotti,« *SRAZ* 9-10, Zagreb 1960, 19-34.

periode, na osam dekadnih godina. Značajno je da je 1900. prva dekadna godina u kojoj je postignuta ravnoteža između slavenskih i neslavenskih inovacija. Veći dio fonda međutim uvijek je bio i ostao slavenski, jer su tzv. crkvena imena odavna u Dubrovniku narodna po formi.

U popisu I donose se 123 imena u upotrebi od 1800. do 1819. god. sa sumarnom frekvencijom. Poredana su abecednim redom unutar svake godine s time da se u nastavku donose samo ona imena kojih dotada nije bilo. U popisu II donose se prva imena koja su se javila 1820. ili kasnije po godinama javljanja. U III popisu donose se sporedna imena po istom kriteriju s napomenom da se ne donose ona sporedna imena koja su već upotrijebljena kao prva. Tko bude proučavao cio dubrovački onomastički sistem od 12. st. do naših dana, treba da izradi i popis zadnjeg javljanja umirućih imena u poziciji sporednih.

Nije isključeno da su neka imena koja su sredinom 19. st. došla u upotrebu i postala vrlo popularna nekad prije postojala i u našem gradu i kasnije izašla iz mode. Lingvistički gledajući takva su imena inovacije,³⁶ s kulturnohistorijskog stanovišta ona su dokaz da potomci nisu sasvim nezavisni od onih koji su živjeli prije njih.

Interesantan je zaključak koji se iz objavljene dokumentacije vidno nameće da se naš narodni preporod u Dalmaciji odrazio u onomastičkom sistemu Dubrovnika, koji je inače predvodio u narodnoj borbi protiv talijanaša i svih drugih ugnjetača našega naroda, sa zakašnjenjem od jedne generacije. Stogodišnjica preporoda slavi se ove 1962. god., a prvi Zvonimir javlja se u Dubrovniku 1889, prvi Hrvoje 1892, a prvi Krešimir i Tomislav tek 1896. god. Kao druga imena javili su se nešto prije.³⁷

³⁶ Prekidom kontinuiteta, imena ispala iz upotrebe mogu opet postati pamodna, ali za tako nešto često treba da prođe nekoliko stoljeća.

³⁷ Prvi Zvonimir sin je nekog obrtnika Akačiča i majke rođ. Petrović, prvi Hrvoje nekog Ante Buja porijeklom iz Splita, a prvi Tomislav sin trgovca vinom Kovačevića i majke rođ. Nadramija. 1890. imamo jednog Hrvoju (kao sporedno ime), sina nekog Jakše s Brača i majke rođ. Gazzari, a 1886. imamo jednog Mata Napoleona Zvonimira B.bicu. Ostali Zvonimiri (I ime) su 1894 (sin krznara Šutića i majke rođ. Paviša), 1895 (I sin trgovca Tuškana iz Varaždina i majke rođ. Quinz iz Bjelovara, II sin Nika Deva papučara i majke rođ. Zore). 1896. se javlja uz prvog Tomislava i prvi Krešimir, sin podnarednika Kunčevića i majke rođ. Malovac te Zvonimir Vučetić, sin gostioničara s Hvara. Tu je i Kristo Tomislav Held, sin umir. carinskog stražara iz Jelse. 1898. rađa se Krešimir Tuškan, sin spomenutog trgovca, Silvo Dinko Zvonimir Papa, Zvonimir Heiser od oca zanatlije iz Gliwica u Šleziji i majke rođ. Fabijanović, Zvonimir Bazdan i Zvonimir Šušić kome je otac iz Drniša. Konačno, 1900. rađa se Zvonimir Sossovetz (mati iz Drniša), Krešimir Menelik, sin slastičara I. Gjuratića i majke rođ. Glavić i Krešimir Domo Ivan Papa. Čudno je da Tomislava ima malo, ali je moguće da je neki Tomo u stvari Tomislav. Kako se vidi, uz djecu roditelja doseljenika iz sjevernijih krajeva ima i Dubrovčana koji nose ova imena. Naravno da se ne može garantirati da li su sva ova imena postavljena politički svjesno.

Donosimo podatke i o nekim drugim »političkim« imenima za koja vrijede iste rezerve:

Metod Ćiril Bartuo, sin obrtnika Bojčića i majke rođ. Kolić (1880); Ćiril Metod Kazimir Šegvić (mati rođ. Slamnig) (1885); Emerico (Mirko), nezak. sin grofa R. Pucića i nepoznate matere (1884); Emilio (Milan), sin prof. Matijevića iz Splita i majke rođ. Castelli (1884); već spomenuti Milan Hrvoje Gašpar Jakša (1890); Mirko Irenej, sin pošt. činovnika Hoppe i majke rođ. Vuličević (1893); Slavija Marija,

Kao razlozi ovog zaostajanja mogli bi se navesti: nepostojanje općeg prava glasa i sporo razvijanje narodne svijesti kod masa koje ga nisu uživale, pritisak heterogenih stranih elemenata iz cijele Monarhije, dubrovačka privrženost starim narodnim imenima i podređeni položaj našega naroda.

Brojni onomastički problemi još uvijek ostaju otvoreni.³⁸

kći bačvara Delalle iz Trogira, *Nada* (Spes), kći prof. Kušara i majke rod. Cardana); *Dušan*, sin krojačice Silović iz Splita (svi 1894); *Srd* Niko Ivan Storelli, sin zanatlije i majke rod. Sijerak (1899).

Prema Sindiku, o. c., 89, bilo je u prvoj četvrtini 20. st., prema podacima Dubrovačke općine iz god. 1923–1924, u gradu, bez činovničkih obitelji i onih za koje se može predvidjeti da će se dalje seliti, iz Italije 40 porodica (4,89%), a u Gružu 24 (8,88%). Tome broju treba pribrojiti i poneku porodicu koja se vodi u rubrici 1) iz Dalmacije i Istre i 7) starih i nepoznatog porijekla. Naravno, sve te obitelji nisu održale svoju talijansku narodnost i najčešće su se poslavenile u drugoj ili trećoj generaciji. Radi se najviše o »Pujizima«, trgovcima voćem i povrćem ili zidarima iz Apulije. Evo nekoliko podataka o talijanskim »političkim imenima«: *Dante Ruzzier*, od oca muzičara iz Trsta i majke rod. Toppan (1895); Faust *Dante* Jakov Stjepović (1881); *Umberto* Rodolfo Giuseppe Maria, sin trgovca Sala i majke Luxio (1888); *Emmanuele* Niccolò Antonio Damiani (1899); *Vittorio Emmanuele* Liberano Kukurilo, sin konobara (1892); *Regina Margherita* i *Amedeo* Narciso, dvojici već spomenutih roditelja Sala–Luxio (1891) *Margherita Itala Umbertina*, kći inženjera P. T. T. Zinka i majke rod. Kokez (1890); Antonio Leonida *Italo*, sin muzičara Degiulli i majke Martinović (1885); Catterina *Italia* Appolonia Anna, kći poreskog činovnika Miklauschütza i majke Fiorinini (sic) (1897). Kako se vidi, pripadnici talijanske manjine i neki domaći talijanaši nisu u dubrovačkom ambijentu župe Grad postavili najosten-tativnija imena kao prva.

³⁸ Npr.: Da li postoje imena vezana za pojedine klase? Što se vlastele tiče, već davno, prije pada Republike, i građani drugih klasa nose imena kao *Dživo*, *Džono*, *Lukrecija* i sl. Možda jedino ime *Martolica* ostaje u isključivoj upotrebi kod vlastele, u obitelji Crijević–Cerva, usp. MK II, 1832. Pitanje da li vlastela uzima imena u upotrebi kod drugih klasa ili obratno, za naše vrijeme je time napola riješeno. Kako je poznato, neka austronjemačka i austrotalijanska vlasteoska imena postala su u 19. st. moderna i kod dubrovačke vlastele, npr. *Malvina*, kao II ime, usp. MK I, 1811, *Ursula Malvina Bosdari*, ali ga nose i građani, usp. MK III, 1842, *Malvina Nicoletta Carolina Kutschig*. Moglo bi se studirati kako buržoazija u usponu uzima imena domaće i strane vlastele.

Neki nadimci od vlastitih imena pretvorili su se postepeno u opće imenice pejorativna značenja kao: *saba* »budala«, *gajto* (od Gaetano) »lijeno dijete koje ne uči«, »slembavo dijete«; *gašo* (od Gašpar) »lijeno dijete«, »lijencina«; za kukavicu se kaže da je »pravi Stanko ... zica«. Zbog tih pejorativnih značenja koja su vjerojatno iz 19. stoljeća, spomenuta imena nisu se upotrebljavala u čisto dubrovačkim obiteljima za muškarce uopće, ili barem ne u toj formi. Za žene neka od njih postoje, npr. *Gajte* (od *Gaetana*). Očito je da imena koja su se u muškom obliku diskvalificirala nisu imala ništa pejorativno u ženskom. Za proces prelaženja vlastitih imena u opće imenice usp. B. Migliorini, *Dal nome proprio al nome comune*, Genève 1927.

Bilo bi zanimljivo istražiti i u kojoj mjeri djeluje grad Dubrovnik na bliža i dalja sela i obratno. Vjerojatno je da su sela konservativna, ali nije isključeno da ponešto i davaju, usp. ime *Hilarion* (= *Ilar*), upotrebljeno kao II ime na krštenju Ivana Vlahušića kojemu je otac bio iz Konavala (1825). Također bi bilo dobro statistički ustanoviti u kojoj mjeri dubrovačka imena 19. st. ovise o lokalnim kultovima (ne samo *Vlaho!*), svecima kojima su posvećene crkve, kapele ili oltari.

Etimološki studij koji će biti potrebit kad budu poznata sva imena u upotrebi u Dubrovniku od prvih vremena do danas morat će se osobito pozabaviti s imenima koja su dalmatinski katolici primili u bizantskoj formi. Usp. I. Popović, »Hrišćanska

Dokumentacija

Tablica I

Frekvencija imena u 1800. i u 1900. god.

U 1800. god. 132 djeteta (65 m. i 67 ž.) dobilo je 42 razna imena (26 m. i 16 ž.). Muške djece po imenu ima 25, a ženske 4,187. Ima 6 parova imena. U 1900. god. 96 djece (56 m. i 40 ž.) dobilo je 57 imena (31 m. i 26 ž.). Muške djece po imenu ima 1,806, a ženske 1,538. Ima 6 parova. Dispersija kod ženskih imena mnogo je veća negoli kod muških.

I m e	1800.	1900.	I m e	1800.	1900.
Andro	2		Mada	2	1
Anica	11	3	Margarita	2	
Antonijeta	1	2	Marija (itd.)	2	
Antun	8	5	Marko	27	11
Božo	3	1	Mato	2	
Damo	1		Miho	7	2
Đuro	2		Nike	2	1
Filip	1		Niko	8	5
Franica	1	1	Ore (Uršula)	1	
Frano	2	2	Pasko	1	
Grgo	1		Pavica	6	1
Ivanka	3	1	Pavo	3	1
Ivo	4	5	Perica	1	
Jako	1	1	Pero	2	4
Jele	1	2	Roza	1	
Jero	1		Santo	1	
Kata	6	1	Simo	1	
Klement	1		Spiro	1	
Kristina	1		Tomo	2	
Lucija	1	1	Vicko	1	1
Luko	3	2	Vlaho	4	2

Opauža se da su se nakon jednog stoljeća sačuvala 23 imena (12 m. i 11 ž.), a 19 (14 m. i 5 ž.) nije. Neka su imena mnogo izgubila na prestižu, npr. *Marija* koja je s 40,29% pala na 27,5%, ili još više *Kata*. Neka su imena dobila na prestižu, npr. *Antonijeta*, *Ivo*, *Jele*, *Pero*.

Od 34 nova imena kojih u 1800. nije bilo, ime *Milan* (i varijanta *Milo*) dano je troma djece; po dva djeteta nose imena *Jozo*, *Krešimir*, *Radoslav* i *Rudi*; po jedno dijete dobilo je imena: *Lujo*, *Amalija*, *Arturo*, *Baldo*, *Cvijeta*, *Doroteja*, *Edo*, *Estera*, *Federiko*, *Đanbernardo*,

grčka onomastika u Hrvata», *Zbornik radova LIX, Vizantološkog instituta, knj. 5, SAN, Beograd 1958, 77-100*; Id., »Zum Spracheinfluss der Orthodoxen Griechen auf jugoslawische Katholiken«, *Berliner Byzantinische Arbeiten, Bd. 15, Berlin 1960, 40-47*.

Zanimljivo će biti i vidjeti da li dubrovački pomorci inoviraju u onomastici više negoli ostali; isto tako i intelektualci.

Gotfrid, Herman, Jozefina, Karlo, Kuzma, Lav, Leonilda, Malvina, Marčela, Martin, Mileva, Mirko, Pija, Srečka, Tere, Tomica, Viktorija, Zorka, Zvonimir.

Tablica II

Broj djece i imena po spolu u dekadnim godinama 1810–1890.

Godine	Svega djece	m.	m. imena	ž.	ž. imena	parova	svega imena
1810.	130	67	27	63	19	7	46
1820.	87	41	21	46	15	2	36
1830.	66	30	19	36	15	1	34
1840.	60	26	14	34	14	3	28
1850.	66	34	19	32	13	3	32
1860.	76	45	26	31	16	6	42
1870.	94	50	21	44	22	6	43
1880.	92	46	22	46	20	6	42
1890.	91	49	27	42	20	6	47

Popis I

Imena u upotrebi od 1800. do 1819. (Broj u zagradi označava frekvenciju.)

Od 1800. dalje: *Andro* (16), *Anica* (207), *Antonijeta* (6), *Antun* (113), *Božo* (21), *Damo* (4), *Đuro* (37), *Filip* (8), *Franica* (19), *Franco* (59), *Grgo* (1), *Ivanka* (15), *Ivo* (172), *Jako* (21), *Jele* (63), *Jero* (8), *Kata* (112), *Klement* (1), *Kristina* (6), *Lucija* (22), *Luko* (37), *Mada* (38), *Margarita* (25), *Marija* (itd.) (359), *Marko* (17), *Mato* (73), *Miho* (65), *Nike* (35), *Niko* (115), *Ore* (7), *Pasko* (9), *Pavica* (30), *Pavo* (24), *Pera* (10), *Pero* (91), *Roza* (16), *Santo* (2), *Simo* (7), *Spiro* (1), *Tomo* (12), *Vicko* (24), *Vlaho* (35).

Od 1801. dalje: *Aleksandar* (4), *Anđelo* (7), *Baldo* (20), *Bartul* (3), *Berto* (1), *Cvijeto-Florino* (9), *Dinko* (6), *Elizabeta* (14), *Injacija* (6), *Lukre* (11), *Maro* (6), *Renato* (4), *Slave* (10), *Srečko* (2), *Stane* (11), *Stjepo* (38), *Tere* (11), *Vice f.* (16).

Od 1802. dalje: *Barbara* (1), *Jozo* (50), *Mara* (= *Marina*) (5), *Melko* (4).

Od 1803. dalje: *Adela* (3), *Andela* (8), *Brnja* (1), *Gašpar* (2), *Karlo* (5), *Kristo* (7), *Luco* (*Luziano*) (2), *Lujo* (10). Od 1804: *Đulja* (2). Od 1805: *Jerka* (2), *Klara* (13), *Silvo* (1). Od 1806: *Cecilja*, *Eleonora* (po 1), *Gajto* (2), *Leticija* (1), *Luida* (2), *Luči(la)* (1), *Rafo* (4), *Sebo* (2), *Santa* (3), *Srečka* (1).

Od 1807. dalje: *Božica* (= *Natalina*) (2), *Đustina* (1), *Ilija* (3), *Jozefina* (9), *Oroncija* (1). Od 1808. dalje: *Jačinto* (2), *Marijan* (2). Od 1809: *Gostina*, *Emigdio*, *Roko* (1), *Vido* (2). Od 1810: *Gertruda*, *Inje* (= *Ignazio*) (po 2), *Kornelija* (1), *Gusti* (1), *Lovro* (5), *Napoleon*, *Trojan* (po

(1). Od 1811: *Arnolf, Eva, Joakim* (po 1), *Lazar* (2). Od 1812: *Filka* (2), *Hadrijan, Marta, Medo* (= *Orsat*), *Sofija* (po 1).

Od 1813: *Đeni* (= *Eugenia*) (2), *Olimpija* (1). Od 1814: *Edo* (2), *Kamilo, Leopold, Rajmundo* (po 1).

Od 1816. dalje: *Cvijeta-Floria, Deša*, od 1817: *Emilia-Milka*, od 1818: *Enriko* (svi po 1).

N. B. Imena s frekvencijom nižom od 10 ili su arhaizmi ili predznaci novoga. Imena s frekvencijom od 10 do 359 fond su s kojim Dubrovnik ulazi u 1820. god.

Popis II

Imena (prva) s datumom kad su se prvi put javila (1820–1900. god.):

Federiko (1820), *Anjeza, Feličita* (1821), *Karle* (1825), *Ernesto, Eufemija* (1826), *Vladislav, Enrika* (1827), *Agata, Jakica, Milica Otavija* (1828), *Ortensija* (1829), *Fany, Marijeta* (1830), *Vilim* (1831), *Duje, Martolica, Redina* (1832), *Gajte f.* (1833), *Hanibal, Kunigunda, Laura, Bernardina, Vanda* (1834), *Ferdo* (1835), *Romeo, Salvatore – Spaso(je), Apolonja* (1836), *Filomena* (1837), *Riko* (1840), *Abel, Veronika* (1841), *Malvina, Nunci* (= *Maria Annunziata*) (1842), *Edita, Kostanca, Marijana* (1843), *Valentin* (1844), *Emil, Silvin, Ambroz Artemija* (1845), *Đusti m., Konrad, Klotilda* (1846), *Alberta, Irena* (1847), *Benó, Ludvik, Teo* (1848), *Erminja, Leopoldina, Lovrica* (1849), *Fabijan, Virđinja* (1850).

Genoveva, Hedviga (1851), *Adalberto* (1852), *Alberto, (U)denko* (= *Eugen*), *Martin, Đeminijan* (1853), *Gofredo, Čelestina* (1854), *Ubaldo* (1857), *Đuljano, Pija* (1858), *Andrica, Korina, Alfredo, Amalija, Olga* (1859), *Slavo* (= *Viktor*), *Dinka, Palma* (1860), *Poliksena, Oskar, Silve f.* (1861), *Đuljo, Eufrozina, Melanija, Anđelika* (1862), *Mauricio, Rudi, Ugo, Matilde (ili Metilde), Zoe* (1863), *Vilka* (1864), *Kolenda m., Kosta, Uberto, Ida, Tomica f.* (1865), *Ludmila* (1867), *Danko* (1869), *Irmio, Jozafat, Ermenedilda, Gasparina* (1870), *Đizela, Ines, Klaudija, Nazarija, Paskvalina* (1871), *Edgar, Polikarp, Roberto, Elvira, Veneranda, Valentina* (1872), *Mavro, Pantaleon, Albina, Gracijela* (1873), *Remido, Ljubica* (1874), *Aberardo, Kuzma, Ljubimir, Valerijan, Vladimir, Dobrila, Evelina, Đilarda, Balbina, Osvaldo* (1875), *Volfgang, Danka, Noemi, Pelagija* (1876), *Armando, Cezar* (1877), *Atilio, Vjekoslav, Diodora, Ljubezna* (1878), *Ruder, Dionizo, Eupilio, Gvozde* (= *Ferro*), *Irma, Kleunide* (1879), *Metod, Adolf, Danica, Blaženka* (1880), *Đermano, Guido, Faustin, Urban, Abondio, Merčedes, Šimica* (1881), *Zlatko, Čedo, Bazilio, Ema, Adolfina, Ernestina, Onofrio* (1882), *Venci m., Hilarija* (1883), *Gabrijel, Karmelo, Mirko, Amaranto* (u staroj dubr. literaturi = *Tratoriko*), *Milan, Anastazija, Oto* (1884), *Ćirilo, Donat, Arturo, Teodorik, Stanko, Atila ž., Zorica* (1885), *Inočenco, Kamilo, Amarino, Đurdica, Lidija, Valerija (Zdravka), Otokar* (1886), *Diego* (= *Didak*), *Đenaro, Miljenko, Radomir, Eliza, Elpidija, Zorka* (1887), *Egon, Gverino, Umberto*.

Aliče (1888), *Kazo m.*, *Zvonimir*, *Ildegarda* (1889), *Leonardo*, *Berta*, *Ilka*, *Mihajla* (1890), *Đema*, *Amadej*, *Benilda*, *Štefi(ca)* ž., *Valdiza* (1891), *Đermanik*, *Liberan* (= *Liborio*, *Slobodan*), *Hrvoje*, *Klelija*, *Nora*, *Adaldiza*, (1892), *Matka*, *Slavija* (1893), *Bruno*, *Dušan*, *Nada*, *Benjo* (= *Benjamina* (1894), *Dante*, *Armando*, *Lijerka*, *Aranka*, *Zlatka* (1895), *Krešo*, *Tomislav*, *Karmen*, *Aleksandra* (1896), *Dolores*, *Gotfrida*, *Đilda*, *Krunoslava*, *Marčanela* (1897), *Paride* (1898), *Đildo*, *Emanuel*, *Maksimiljan*, *Srd*, *Linda* (1899) i, konačno, *Đanbernardin*, *Herman*, *Lav*, *Radoslav*, *Doroteja*, *Estera*, *Leonilda* i *Mileva* (1900).

Popis III

Imena (sporedna) s datumom kad su se prvi put javila (1800–1900):

N. B. Ne spominju se imena koja su iste godine ili prije već prva. *Dinka*, *Gajte*, *Benedikta*, *Tere*, *Nunci* f. (1800), *Pankracija*, *Marijan* (1804), *Benjo* (1805), *Ludovika*, *Krispin*, *Plaćida* (1807), *Bonaventura* (1808), *Hipolit*, *Palma* (1809), *Zenobio* (1810), *Anjeza*, *Malvina*, *Virgil* (1811), *Savko* (1813), *Eufrazija*, *Ludvik* (1814), *Pavlimir*, *Skolastika* (1815), *Sokolica*, *Đuljana*, *Tea*, *Euzebio* (1816), *Faustin*, *Gajto*, *Federiko*, *Čelestina*, *Gabrijel* (1817), *Mauricio*, *Pantaleon*, *Kročifisa* (1818), *Agata* (1819), *Asunta*, *Sunčanica*, *Ciprijana*, *Martina*, *Erzmo* (1820), *Slavo* (= *Viktor*), *Ilar*, *Horacio*, *Polikarp*, *Kandida*, *Andrica* (1825), *Leonard*, *Venancio*, *Primo*, *Romana* (1826), *Marija m.*, *Otavio*, *Bonifacio*, *Sigizmund*, *Amalija*, *Zenobija*, *Valentina*, *Andrijana* (1827), *Benvenuto*, *Prokulo*, *Adam*, *Vilka*, *Sebastijana* (1828), *Marijana*, *Doroteja*, *Jozafat*, *Lovrica*, *Anastazija* (1829), *Ferdo*, *Kleofa*, *Oliva*, *Bernardina*, *Rafaela*, *Klementina*, *Faustina*, *Rajmunda*, (= *Biagia*), *Kalist* (1830), *Marčelijan*, *Šimica* (1831), *Faustin*, *Romano* (1832), *Izidor* (1833), *Dionizo*, *Kamilo*, *Valentin*, *Kostanca* (1834), *Ernestina*, *Aničeta* (1835), *Adolf*, *Filomena* (1836), *Đuljo*, *Đurdica*, *Poliksena*, *Kasandra*, *Ludmila* (1838), *Odoardo* (1841), *Matilda*, *Alfredo*, *Anzelmo* (1842), *Tarsila*, *Teofana* (1844), *Aleksandra* (1845), *Martin*, *Periklo*, *Tomica* (1846), *Damas* (1847), *Arturo*, *Bibijana*, *Izabela*, *Mihajla* (1848), *Kuzma*, *Venci*, *Federika*, *Slobodanka* (1849), *Euzebija* (1850), *Čedo* (1851), *Bogdan* (1852), *Jeremija* (1853), *Patrik*, *Kalasancio*, *Marčelin*, *Mauricijan*, *Gasparina*, *Pizana* (1854), *Karmen*, *Matka* (1855), *Korina*, *Končeta* (1856), *Karmela*, *Nina* (1858), *Maksimiljan*, *Manfredo* (1859), *Štefi(ca)* (1860), *Berta* (1861), *Cezar*, *Rudolf*, *Eliza* (1862), *Maksimiljana* (1863), *Elvira*, *Griselda* (1864), *Vladimir*, *Emanuel* (1865), *Oto* (1866), *Geja* (1867), *Nenad* (1870), *Đema* (1871), *Gandolfo* (1873), *Alfonso* (1875), *Tadija* (1876), *Edmondo*, *Konsalva* (1877), *Bridida*, *Domicijan*, *Euzolema*, *Leonardina* (1879), *Ćirilo* (1880), *Bogo(boj)* (= *Timotej*), *Dante*, *Gvozde* (*Ferruccio*), *Heliodor* (1881), *Benjamin*, *Dolores* (= *M. Addolorata*) (1882), *Lav*, *Ada*, *Maira*, *Milka*, *Mirtis*, *Rudolfina*, *Edilda* (1883), *Valter*, *Marčelina*, *Željka* (= *Desideria*), (*Maria Immacolata*) (1884), *Kazo* (= *Casimiro*), *Leonida*, *Italo*, *Stela*, *Konsolata* (1885), *Herman*, *Zvonimir*, *Palmiro*,

Elda, Gabrijela, Kalipsa (1886), *Željko (Desiderio)* (1887), *Kajo* (1888), *Tripo, Uroš* (1889), *Hrvoje, Itala, Kalista, Rahela, Kaliopa, Reparata, Mileva, Umbertina* (1890), *Narčizo* (1891), *Orlando, Teobaldo, Dijega, Ersilija* (1892), *Irenej, Marčelo, Draginja* (1893), *Ljubomirka, Sidonija, Grizostom,* (1894), *Narčiza* (1896), *Ermenedildo, Italija, Libuša, Palmira* (1897), *Herta* (1898), *Domina, Darinka, Todorina* (1899) i *Menelik* (1900).

Riassunto

I nomi propri a Dubrovnik (Ragusa) nel sec. XIX (Contributo allo studio statistico-strutturale degli antroponimi serbocroati)

L'autore ha sottoposto all'analisi strutturale i nomi che si davano in occasione di battesimi a Dubrovnik, nella parrocchia di S. Maria Maggiore («Gospa») dal 1800 al 1900 tenendo conto di tutti i fattori linguistici e sociolinguistici che influirono sullo sviluppo del fondo onomastico nella città adriatica durante il detto periodo. Per il momento una parte soltanto della massa enorme di ca. 10.000 atti è stata studiata con metodi statistici (più precisamente tutti i nomi impartiti dal 1800 al 1819 nonché negli anni con cui iniziano le decadi, vale a dire nel 1820 ... ecc. fino al 1900).

Come altrove anche qui le «unità onomastiche» (abbrev. UO) sono numericamente inferiori alle «varianti onomastiche» che l'autore chiama *allonimi*. Volendo isolare le UO l'autore si è imbattuto in difficoltà specifiche all'ambiente studiato di cui sono più importanti le seguenti: 1. Le fedi di nascita non furono redatte in croato fino al 1898. Perciò i parroci dovettero spesso affaticarsi se volevano tradurre certi nomi croati e slavi. Essendo a Dubrovnik presente una esigua minoranza italiana che non oltrepassò mai il 5% ma che esercitò sui Croati un ascendente onomastico superiore alla propria forza numerica, spesso non siamo sicuri se attribuire un nome a una o più UO: per es. *Amalia* e *Violetta* dagli atti possono corrispondere nella realtà, se si tratta di una bambina di genitori croati, a *Amalja, Violeta* e *Ljubica*. 2. Simili difficoltà nascevano quando i nuovi abitanti di Dubrovnik oriundi da quasi tutte le parti dell'Impero asburgico e spesso in parentela con gli aborigeni volevano dare ai loro bambini o ai bambini dei loro congiunti e dipendenti (compresi un numero di bambini illegittimi) che tenevano a battesimo nomi tedeschi, ungheresi, cechi, polacchi, sloveni, croati settentrionali ecc. (spesso differenti soltanto di forma dagli allonimi esistenti), per es. *Florijan, Florio, Cvijeto*. 3. Un'usanza antica vigente a Dubrovnik ostacola più di ogni altra cosa l'identificazione delle UO: era possibile impartire lo stesso nome a due figli (figlie) viventi che poi nella vita pratica si distinguevano con attributi appositi (per es. *Niko Veliki, Niko Mali, Mare Velika, Mare Mala*).

Tuttavia, l'autore è riuscito a veder chiaro in questo groviglio onomastico polilingue e a isolare tutte o quasi le UO nei primi due decenni ripromettendosi di farlo per il resto in avvenire.

Gli allonimi vengono definiti come unità che malgrado differenze di forma non si oppongono tra di loro allo stesso livello sincronico perché usate in contesti sociali reciprocamente esclusivi e che si completano a vicenda (distribuzione complementare). Appartengono a una UO per es.: *Dživo* (usato in circoli aristocratici o imitanti l'aristocrazia decaduta), *Ivo* (nella stragrande maggioranza slava), *Ivan* (fra coloro che sfoggiano conoscenza della lingua letteraria e non vogliono adattarsi al dialetto locale) e *Giovanni* (fra i membri della minoranza italiana). Interessanti i casi quando allonimi in forma ipocoristica si trovano nella sfera di due o più UO: *Slave*, n. f., si traduce da regola con *Vittoria* (si noti che *pobjeda* «vittoria» è un russismo recente

e che a Dubrovnik esisteva *slavodobiće*) o *Gloria*, ma qualche volta (e i parroci non lo registrano sempre) sta per *Stanislava*, che a sua volta comunemente si raccorcia in *Stane*.

Nello spazio di tempo studiato Dubrovnik vide cadere i governi nazionale (Repubblica di Ragusa) e francese e insediarsi quello austriaco. Il fondo onomastico di base che verso il 1800 era costituito in gran parte da nomi di santi da tempo croattizzati, perdette terreno nel corso del secolo. Alcuni nomi scomparvero del tutto, altri videro diminuire in modo sensibile le rispettive frequenze, terzi poi - e sono in minoranza - allargarono un poco le proprie schiere. Nessuno dei nuovi nomi però ebbe un successo simile a quello dei nomi ereditati: troppo disparate infatti furono le tradizioni della nuova popolazione sia slava che non slava e gli aborigeni riuscivano ad assimilare una parte dei nuovi venuti e ad impor loro la propria tradizione onomastica pur accettando alcune innovazioni di moda. Tutti gli avvenimenti più importanti del secolo si rispecchiarono nel fondo onomastico. Tra i nomi nuovi troviamo infatti nomi francesi, tedeschi e italiani dinastici e non dinastici, nomi di eroi croati e slavi, sempre più frequenti negli ultimi due decenni, nomi tratti da opere letterarie e musicali non slave e slave, nomi dei santi slavi, nomi nazionali slavi che spesso sono traduzioni di nomi stranieri, nomi di nuovi santi, secondi nomi che passano alla prima posizione (per es. *Dolores*, *Mercedes* secondo moduli spagnoli ma anche in relazione ai binomi italiani *Maria Addolorata ecc.*), infine nomi latini e greci.

Dubrovnik segue nell'insieme l'evoluzione onomastica europea con un ritardo specifico dovuto al conservativismo patriarcale della società dalmata e croata in generale. La dispersione dei nomi cresce costantemente, e per i nomi femminili di regola più rapidamente che per i maschili. Mentre nel 1800 su 132 bambini d'ambo i sessi si ebbero 42 nomi differenti, cento anni dopo 96 bambini si divisero ben 57 nomi. Laddove nel 1800 si aveva una media di 2,5 bambini e 4,187 bambine per nome, nel 1900 si ha una media di 1,806 e 1,538 rispettivamente. Tuttavia, la rapidità con cui si moltiplica il fondo onomastico femminile non raggiunge il ritmo europeo. L'autore è del parere che il detto fenomeno possa esser attribuito non soltanto all'assenza di forme eccessive dell'individualismo borghese a Dubrovnik nel detto periodo e alla mancanza di movimenti femministici ma anche all'ardore delle lotte politiche fra vari nazionalismi fin de siècle di cui ciascuno aveva i propri nomi »politici« quasi esclusivamente maschili.

Vi sono acclusi due specchietti che ci danno un'idea quantitativa delle tendenze innovatrici e tre elenchi contenenti: dati numerici su 123 nomi in uso fino al 1819 il primo, dati cronologici (l'anno della prima apparizione per 148 nomi nuovi usati dopo il 1819) il secondo e dati cronologici sulla prima apparizione di 220 nomi usati come secondi e terzi il terzo. Si noti che la posizione del cosiddetto secondo nome era spesso il punto di passaggio obbligatorio in cui fecero la loro prima apparizione molti nomi creduti in un primo tempo inadatti alla prima posizione e usati poi (dopo un periodo che va da un anno ad alcuni decenni) come primi. L'autore è del parere che la stessa posizione serva anche da ultimo rifugio a nomi arcaici in ritirata.

Fra tanti nomi molti furono effimeri. Si mantennero per lo più quelli che corrispondevano ai bisogni e al gusto della maggioranza slava o che per motivi linguistici godevano una situazione privilegiata (nomi brevi di natura o abbreviati, nomi senza »caselle vuote« cioè aventi forme per ambedue i sessi).

Con un patrimonio onomastico che al fondo di base conservatosi nei suoi punti essenziali aggiunge un contingente di nomi slavi e non slavi equilibrantisi Dubrovnik entra nel secolo XX.